

לי הקריירה, לך החוט מאריך

09:15 | 13.8.2006 ארנון בן-יאיר

בשבוע שעבר ניתן בבית המשפט לענייני משפחה בכפר סבא פסק דין בעניין תביעת מזונות בין בני זוג ידוענים ומיוחצ"נים שלא ניתן לחשוף את זהותם. כמקובל בפסקי דין בענייני אישות, הם אינם מותרים בפרסום, אלא אם בית המשפט קבע אחרת. עם זאת, דיון פומבי בשאלות משפטיות שמתעוררות בפסקי דין אלה - מותר. בני הזוג עדיין לא התגרשו, ועניינם תלוי ועומד בבית הדין הרבני. התביעה לחלוקת הרכוש הרב שלהם עתידה להמשיך ולהתברר בבית המשפט.

בתביעת המזונות פסקה השופטת מרים קראוס - לחובת הבעל - תשלום מזונותיהם של שני ילדי הזוג, תשלום עבור מדור (מגורים) לאישה וילדים ותשלום עבור אחזקת המדור. חיובים אלה נפסקים במקרים דומים כמעט כעניין שבשגרה.

ואולם, בפסק הדין נפסקו גם מזונות עתיים (כלומר תשלומים חודשיים) לאישה למשך שש שנים ממועד פסק הדין. נפסק כי הבעל ישלם לאישה 9,000 שקל בחודש, כשסכום זה יפחת מדי שנה ב-1,500 שקל, עד שיתאפס בתום שש שנים. הנימוק הוא שהאשה, בעלת תואר שני במינהל עסקים אך נטולת ניסיון מקצועי כלשהו, נסמכה במשך שנים רבות על הכנסתו הגבוהה מאוד של בעלה, וזקוקה כעת לזמן כדי לבסס קריירה מקצועית עצמאית. ההסבר לתשלום הפוחת, הוא הרצון לספק תמריץ לאישה לפתח קריירה עצמאית, כך שתעמוד על שתי רגליה. את האישה ייצג בדיון עו"ד ציון סמוכה, ואילו את הבעל עו"ד מאיר בר-מוחא.

זו פסיקה חריגה למדי. היא מעלה סוגיה בוערת בתחום דיני המעמד האישי - שאלת איזון נכסי קריירה, מוניטין אישי, או הון אנושי בין בני זוג לאחר הגירושים. שאלה זו, המעוררת עניין רב באקדמיה מזה כמה שנים, נדונה במקרים ספורים בלבד בבתי המשפט בישראל, מבלי שקיבלה מענה חד משמעי עד כה, ואף בעולם הרחב היא נמצאת במחלוקת.

ואולם, עיון מעמיק בפסק הדין של קראוס מלמד כי שאלת האיזון העתי של משאבי הקריירה מתעוררת בו רק באופן חלקי, וניתן לומר כי היישום שלו בפסק הדין שגוי. הסיבה היסודית לכך היא שאיזון עתי של נכסי קריירה, משמעו איזון לאחר הגט, ואילו קראוס החילה איזון כזה בין בני זוג שעדיין נשואים, ללא קשר למועד הגירושין.

על פי הדין הישראלי, תשלום מזונות נקבע בהתאם לדין האישי החל על בני הזוג. על יהודים חל הדין העברי שעל פיו איש חב במזונות אשתו עד למועד הגט. לאחר הגט, האיש אינו חייב במזונות אשה (להבדיל ממזונות ילדים). אי לכך, פסיקת תשלומי איזון עתיים רלוונטית לאחר הגירושים, ולא לגבי בני זוג נשואים כמו במקרה זה. במובן זה, נדמה כי פסיקתה של השופטת קראוס דווקא גורעת מזכויותיה של האישה על פי הדין העברי.

כדי להסביר סוגיה לא פשוטה של הצורך באיזון נכסי קריירה או איזון מוניטין אישי, להבדיל ממוניטין עסקי (אם קיימים, כמובן), שממילא יש לחלקם בין הצדדים, מן הראוי להיעזר בדוגמה: נניח שבני זוג נפרדו עשר שנים לאחר הנישואים, לפני שהתאפשר להם לרכוש נכסים כלשהם. במשך שנות הנישואים יצאה האשה לעבוד ואיפשרה לבעל ללמוד מקצוע חופשי ולהשתלם בו. הגירושים אירעו בנקודת הזמן שבה הבעל יכול היה להתחיל להפיק תועלת מההשקעה במקצוע. בנקודת זמן זו תצא האשה מן הנישואים ללא נכסים (שכן לבני הזוג אין כאלה), מבלי שהשקעתה תובא כלל בחשבון. מפרי ההשקעה ייהנה בעתיד רק הבעל, ואילו האישה לא תראה ממנה דבר.

השקעה זו, המכונה, בין השאר, נכסי קריירה לא נחשבה במשך שנים בגדר הנכסים בני האזון. רק בשנים האחרונות, בעקבות פעולה אינטנסיבית של כמה משפטים פמיניסטים - בהם עו"ד יוסי מנדלסון, ד"ר רות הלפרין-קדרי וד"ר שחר ליפשיץ - היא זוכה יותר ויותר להכרה בפסיקה, בפרט על ידי נושא הדגל בעניין, השופט יהודה גרניט מבית המשפט לענייני משפחה במחוז תל אביב.

"הופחת כוח המיקוח של האשה"

נכסי קריירה או הון אנושי כוללים מוניטין אישי, תארים, דרגות מקצועיות וכותרות השתכרות כללי שהושגו או נרכשו תוך כדי הנישואים. אי הכללת נכסי הקריירה במסת הנכסים המתחלקים גורמת לכך שלמרות הרצון לחלוקה שוויונית של הנכסים, בן הזוג שלא פיתח נכסי קריירה נפגע כלכלית עקב הגירושים.

את העיוות ניתן תיאורטית להסדיר בכמה דרכים: האחת, בן הזוג הנפגע יהיה זכאי לפיצוי מן הזוג בעל נכסי הקריירה בעילה חוזית או נזיקית. טיעון זה נראה מרוחק ולא מתאים. השנייה, כדי לאזן את הפער שנוצר עקב נכסי הקריירה יש לאזן את שאר הנכסים באופן בלתי שוויוני תוך העדפת בן הזוג שנעדר נכסי קריירה. ואולם, חלוקה בלתי שווה של נכסים וקביעת שיעור אינה פשוטה.

האפשרות השלישית, והמועדפת בדרך כלל, היא קביעת תשלום עתי (חודשי) לצד הנפגע מן הגירושים למשך כל ימי חייו וזאת עבור הנכס המניב שהוא סייע ברכישתו ובטיפוחו - נכס הקריירה. המתנגדים לפסיקת תשלום עתי טוענים כי יש בכך כדי לפגוע בסופיות הגירושים ובניתוק הקשר. ואולם, בזוגות עם ילדים ממילא אין ניתוק סופי של הקשר. מעבר לכך, יתרונות השיטה בכך שהיא מאפשרת עדכון של התשלום העתי כלפי מטה עקב שינוי בנסיבות, ואף החלת תשלום זה על עזבונו של בעל נכס הקריירה, במקרה הצורך.

ד"ר רות הלפרין-קדרי, ראש מרכז רקמן לקידום מעמד האישה בפקולטה למשפטים באוניברסיטת בר אילן, סבורה שבפסק הדין של קראוס נפלה שגיאה גסה. "מלכתחילה אין מקום להפריד או לנתק בין שאלת איזון הרכוש לשאלת המזונות. ההון האנושי צריך להישקל ביחד עם המזונות. הפסיקה של קראוס מתעלמת מקו התרת הנישואים, והיא עלולה לסכל את המגמה החדשה של הכרה בתשלומי איזון עתיים עבור הון אנושי לאחר הגירושים. עד לגירושים ממילא חל הדין האישי ולאשה מגיעים מזונותיה.

"החשש הוא שהאשה לא תוכל לשוב ולתבוע מזונות פעם נוספת, אם הנישואים לא יותרו בתוך שש שנים. בכך, לא רק שלא נפסקו לה תשלומים עתיים עבור נכסי הקריירה של הבעל, אלא שהיא אפילו לא קיבלה את מלוא זכויותיה על פי הדין האישי", אומרת הלפרין-קדרי. לדבריה, "מדובר בפסיקה של מזונות מסורתיים לכל דבר, שמתעלמת ממועד הגירושים. פסק הדין מפחית באופן משמעותי את כוח המיקוח של האשה במאבק על חלוקת הרכוש".

לדברי הלפרין-קדרי, בעיית הבעיות של חלוקת הרכוש בישראל היא אופן החלוקה השוויוני שאינו מספק. "הנכס העיקרי של בן הזוג הוא כושר ההשתכרות שלו, ונכס זה אינו נלקח בחשבון בעת פירוק הנישואים של זוג בגיל הביניים", אמרה. לדבריה, "סוגיה זו נמצאת כיום בחזית הוויכוח הפמיניסטי בעולם, וחוסר איזון זה הוא הגורם המרכזי לשיעור הגבוה של עוני בקרב אמהות לילדים". הלפרין-קדרי מוסיפה, כי "מחקרים מלמדים שכל ילד מפחית 7% מכושר ההשתכרות של אשה. כשהתא המשפחתי מתפרק, הגבר יוצא ממנו עם נכס בעל תפוקה כלכלית, בעוד שהאשה השקיעה כל השנים בנכס נטול שווי שוק".

ברוב המקרים - האשה היא הנפגעת

עו"ד לירון שיינקמן, המתמחה בדיני מעמד אישי, מסבירה כי המגמה בפסיקה היא להכיר בצורך לפצות בני זוג על הפרשי קריירה, כשברוב המקרים האישה היא הנפגעת. "בכל תביעה שאנו מגישים עבור אישה שלא פיתחה קריירה או פיתחה קריירה מוגבלת, אנו תובעים גם הפרשי קריירה, בין אם בצורה של תשלומים עתיים למשך חייה, ובין אם בצורה של תשלום חד פעמי. זו מגמה בפסיקה שנמצאת בצמיחה, ולדעתי, זו מגמה נכונה ורצויה, שכן האיזון חצי-חצי

לא תמיד מוביל למצב שוויוני", אמרה שיינקמן.

בהתייחס לפסק הדין של קראוס, שיינקמן אמנם רואה אותו כראוי, אך מטילה ספק אם הוא מתיישב עם הדין האישי. "יש היגיון רב בניסיון לשקם את האשה ולתת לה תמריץ לפיתוח קריירה עצמאית. נפסקו כאן מזונות אשה, ולתקופה לא קצרה. פסיקת מזונות עד הגט עלולה לעכב את הגט, ולשלול ממנה את הרצון לצאת ולהשתכר. אם נקבע כי ו'מת המחיה של האישה מצדיקה תשלום של 9,000 שקל בחודש, הרי שעל פי הדין האישי יש לשלם לה סכום חודשי זה עד למועד הגט", אמרה שיינקמן.

הלפרין-קדרי מצטרפת לדברים. "נקבע כי מגיעים לאשה מזונות בסך 9,000 שקל, וכי לבעל לא עומדת שום טענת הגנה מסוג פטור או קיזוז. במצב דברים זה האשה היתה אמורה לקבל את מזונותיה עד לגירושים. יש לזכור כי כבר בעוד שנתיים האשה תקבל מזונות נמוכים באופן משמעותי מרמת החיים בה חיו בני הזוג, ובמובן זה האשה יצאה מקופחת". לדעת הלפרין-קדרי, "בישראל לא קיימים מזונות לאחר גירושים (Alimony), שקיימים במקומות מסוימים בעולם. ניתן לבסס איזון נכסי קריירה באמצעות תשלומי איזון עתיים לאחר הגירושים שאינם מזונות, או באמצעות חלוקה בלתי מאוזנת של המשאבים, תוך העדפת הצד הנפגע".

לטענתה, "לאיזון המשאב האנושי ניתן להגיע על פי קונסטרוקציה משפטית מכוח התחייבות, עקרון השוויון או תום לב".